

Copilul în presa literară a anilor '50. Mize ideologice ale puterii comuniste în producția culturală

Alina Nogradi

Moto: "Nani, raza mea de lună...
Când vei fi mai mărișor
buna bună o să-ți spună
pentru ce-am luptat și mor
cine-a vrut să mă răpună
cine moartea mi-o răzbună,
care glas de foc răsună,
care pumn de fier ne-adună,
ci vei fi un luptător!
...Nani, nani, pușor..."
(S. Arghir, GLI, 6-'54, p. 2)

I

Pentru a vorbi de imaginea copilului în presa literară a anilor '50, în cazul de față „*Gazeta literară*”, anul I, nr. 1-42, 1954, este necesară circumscrierea cultural-ideologică a scriiturii gazetărești (și nu numai) din acea perioadă, urmată de precizarea perspectivei de abordare a faptului cercetat.

Studiile asupra imaginarului, aparținând *Noii Istorii*¹, pun în lumină caracteristicile acestei perioade (anii '50), din punct de vedere politic, ideologic, cultural, etc.

Pentru spațiul românesc, perioada 1944 (1947)-1964 este cunoscută ca "faza antinațională" a comunismului², altfel spus, ca perioada de maximă servitute față de Uniunea Sovietică și de principiile stalinismului, promovate de "aparatul de stat", în special prin intermediul "producătorilor de cultură"³.

Din punct de vedere politic, anul 1947 marchează începutul regimului totalitar comunist în România și al unui deceniu și jumătate de "prietenie" strânsă cu Uniunea Sovietică. Cel de-al XVIII-lea congres al Partidului Social-Democrat, ultimul de altfel, în urma căruia Partidul Comunist deține puterea politică a țării "s-a încheiat cu o moțiune intitulată: *Admirație pentru Uniunea Sovietică, prin îndreptarea gândului către popoarele sovietice, în frunte cu I. V. Stalin*"⁴. Cultul lui Stalin, ca "geniu al omenirii muncitoare"⁵, continuă în România și după moartea acestuia, deși la Moscova Hrușciov demască crimele staliniste, ceea ce face ca perioada 1956/1957-1964 să fie numită "înghețul românesc în stalinism"⁶.

În ceea ce privește ideologia aferentă, se cunoaște faptul că marxism-leninismul, inclusiv varianta stalinistă ulterioară, a fost singura ideologie admisă de puterea politică. Vom lua în discuție aspectul ideologic în măsura în care este relevant pentru cel cultural, deși sunt într-un mare grad interdependente: "Într-adevăr, în 1948 a debutat într-un cadru propice așa-numita *revoluție culturală* [denumire dată de Lenin, n.n.], care, prin metodele și rezultatele ei, s-a dovedit în realitate o *revoluție anticulturală*"⁷. Se promovează, în mod programatic, un fenomen de "deznaționalizare culturală", de îndepărtare a culturii românești de cea occidentală și de cea autohtonă: "Nu rămâne decât un singur drum, larg deschis, pe care cultura românească e îndrumată imperativ: dragostea *nefărmurită* față de Uniunea Sovietică, de istoria și cultura ei din trecut până azi"⁸. Doctrina oficială, impusă producătorilor de cultură sovietici, este cea a

¹ *Nouvelle Histoire* sau *Annales* - referințe bibliografice românești: Lucian Boia, *Jocul cu trecutul. Istoria între adevăr și ficțiune*, 1998a; *Istorie și mit în conștiința românească*, 1997; (s.r.) *Miturile comunismului românesc*, 1998b; Simona Nicoară, Teodor Nicoară, *Mentalități colective și imaginar social. Istoria și noile paradigme ale cunoașterii*, 1996; Katherine Verdery, *Compromis și rezistență. Cultura română sub Ceaușescu*, 1994 etc.

² L. Boia, 1997, p. 65.

³ K. Verdery, 1994, p. 115.

⁴ V. Frunză, 1990, p. 342.

⁵ *Ibidem*, p. 379.

⁶ *Ibidem*, p. 380.

⁷ M. Nițescu, 1995, p. 66.

⁸ *Ibidem*, p. 72.

"realismului socialist"⁹, care "înseamnă mai întâi cunoașterea vieții în scopul de a o reflecta în mod veridic în opera de artă (...) a reflecta realitatea în dezvoltarea ei revoluționară, dintr-un punct de vedere comunist, nu în mod scolastic, mort, obiectiv"¹⁰. Astfel, imaginea Uniunii Sovietice a devenit, spre mijlocul secolului, singurul reper cultural, imitarea modelului sovietic fiind dusă la extrem¹¹. *Lumina vine de la Răsărit* este titlul broșurii lui M. Sadoveanu, scrisă pentru popularizarea prieteniei cu popoarele sovietice și ilustrează exact atitudinea românească vis-a-vis de modelul impus. Este vorba de un nou model cultural, de o "artă nouă", fără referire la continuarea vreunei tradiții, totul trebuind să fie "nou"¹². Modelul era, într-adevăr, cu totul nou, deoarece nega orice tradiție autohtonă și orice legătură cu cultura occidentală. Astfel, literatura devine un instrument de promovare a lui, iar statutul intelectualului este acela de "producător de cultură" pro-sovietică, statut impus de politica și principiile ideologice ale comunismului, revendicate de la Lenin însuși: "...Deci, jos cu literații fără partid! Jos cu literații supaoameni! Chestiunea literară trebuie să devină o parte integrantă a cauzei generale proletare, o rotiță și un șurub al unui mecanism social (...) Chestiunea literară trebuie să devină parte integrantă a muncii de partid social-democratic, organizată, planificată și unitară"¹³. Așadar, rolul literaturii este redus la cel de mijloc de propagandă al puterii politice, în vederea promovării "omului nou", de tip sovietic. Este o literatură căreia i se impune să-și neghe finalitatea fundamentală, de act de creație a unor lumi posibile unice, neontologizate ca atare prin acreditare la nivel colectiv (spre deosebire de mit) și să devină o oglindă cât mai expresivă a realității social-politice respective, deși imaginea realității ce trebuie reflectată este una falsificată. Literatura devine o pseudo-literatură în sensul cel mai propriu al termenului. Ceea ce studiile moderne de teoria textului numesc *aferețialitatea* textului literar, ca trăsătură specifică a acestuia, se consideră o ilegalitate față de puterea politică. Literatura trebuie să se refere la ceva. Mai mult, să se refere la ceea ce partidul consideră că trebuie să fie *ogăndit* în opera de artă, o falsă ogăndire a unei false imagini a *iluminării* comuniste. A existat, prin urmare, o "politică a culturii"¹⁴ care a determinat o denaturare accentuată a actului de creație literară, a obligat intelectualii la realizarea unui mod nespecific de a face artă: "Modul de control al conducerii a acordat o anumită importanță implicată producătorilor de cultură, subminându-le în același timp capacitatea de a produce independent"¹⁵. Nu numai impunerea unui mod de creație nespecific, ci și constrângerile în privința lexicului și temelor abordate au făcut ca literatura din perioada respectivă să fie, dacă nu o "non-literatură"¹⁶, cel puțin o literatură de un tip special, pe care l-am numi *literatură pragmatică*.

În cazul presei literare, limitările și cenzura sunt și mai clar conturate (impuse), orice revistă literară a vremii constituind nu numai un mijloc de a educa *masele* conform programei politice, ci și un organ de control al oricărei apariții literare (prin cronici, recenzii etc.). Critica literară din reviste precum: *Viața românească*, *Scînteia* etc. este un instrument de orientare ideologică pro-comunistă. *Gazeta literară* "nu face nici o excepție de la regula generală de a fi o anexă a presei politice, o tribună a liniei oficiale, a dogmatismului proletcultist (...) manifestă de la început o preocupare permanentă pentru tot ce vine din Uniunea Sovietică"¹⁷. De altfel, își fixează programul de la început, "de a ridica conștiința socialistă, de a sluji linia partidului în literatură, etc."¹⁸.

II

În acest context, imaginea copilului în *Gazeta literară* (primul an de apariție) este fabricată conform cerințelor ideologiei clasei muncitoare și corespunzătoare unei scheme de *producție* clar stabilite de factorul politic.

Abordarea acestei imagini presupune luarea în considerare a acestei scheme totodată ca act de limbaj și ca mijloc de educare în scopul creării "omului nou", sovietic.

Chiar dacă avem rețineri în privința terminologice folosite în studiile *Noii istorii* (mit, imaginar, imagine, etc.), considerăm ca real fenomenul de creare conștientă a unor imagini, validate la nivel

⁹ *Ibidem*, p. 91.

¹⁰ *Ibidem*, p. 91.

¹¹ L. Boia, 1997, p. 197.

¹² L. Boia, 1997, p. 197; *Idem*, 1998a, p. 82.

¹³ M. Nițescu, 1995, p. 90.

¹⁴ K. Verdery, 1994, p. 32-120.

¹⁵ *Ibidem*, p. 115.

¹⁶ *Idem*, 1995, p. 19.

¹⁷ *Ibidem*, p. 116-118.

¹⁸ *I oc. cit.*

pragmatic, în cadrul unui proces de falsificare justificată politic a realității. Spre deosebire de *noi istorici*, care identifică aceste acte de creație cu un act creator de tip mitic, numind *mituri* aceste denaturări politico-ideologice ale stării de fapt respective, noi le încadrăm lui *logos pragmatikos*, și nu *logos-ului poetikos*. Aceasta înseamnă că procesul metaforic, ale cărui rezultate sunt, nu se constituie ca cel al mitului, date fiind constrângerea politică de a le crea și finalitatea lor pragmatică clară (efectele ideologice vizate). Chiar dacă este vorba de creații literare propriu-zise (poezii, schițe, romane etc.), care, la prima vedere, se constituie ca variante ale modului de creație poetic sau mitic¹⁹, ele sunt în opinia noastră, încadrabile limbajului creator pragmatic (ceea ce nu înseamnă "limbajului cotidian" sau de tipul "Emițător - Cod - Receptor"). Este vorba de un limbaj în care, chiar dacă se crează sens/lumi posibile, acestea sunt supuse unei finalități pragmatice intrinseci (nu ulterioare). Este cert că, formal, textele așa-zis literare, se pot încadra, la prima vedere, modelului poetic de creație. Repetăm, doar formal, de exemplu narativitatea unui anumit tip de texte este de necontestat. Problema se pune dacă aceste texte sunt caracterizate doar prin textualitate sau și prin literaritate propriu-zisă. Așa cum afirma Coseriu, referitor la lingvistica textului, text poate fi la fel de bine *Bună ziua!*, cât și *Divina Commedia*. Diferența este literaritatea. *Bună ziua!* Nu este un text literar, nu se creează conform modelului poetic de creație, este pur și simplu un text pragmatic. În cazul textelor de care ne ocupăm, forma este literară, dar finalitatea pragmatică intrinsecă ne permite încadrarea lor într-un model pragmatic de creație literară, de creație de sens.

A trata un astfel de produs de creație presupune a-i evidenția atât finalitatea, cât și modul ei de realizare, la nivel poetic (al textului literar) și poetic (al procesului creator).

III

În planul textului, al produsului literar, în ceea ce privește imaginea copilului în *Gazeta literară*, numerele din 1954, identificăm mai multe tipuri de texte și o singură finalitate pragmatică urmărită. Indiferent că este vorba de recenzii, de schițe, de povestiri, romane etc., de literatura pentru "cei mici" sau pentru "cei mari", imaginea fabricată are același scop: de a reda drama copilului născut în mizeria capitalismului, care descoperă "lumina de la Răsărit" în pragul tinereții comuniste. Variantele acestei imagini sunt numeroase, unice la nivelul fiecărui text, dar posibil de grupat în funcție de un anumit punct comun: ilegalistul, proletarul (tractoristul, ceferistul, filatoarea etc.), pionierul, năpăstuitul (de clasa exploatatoare) et. al.²⁰

Intenția pragmatică, numitor comun al acestor variante, este una binecunoscută: "Du passé faisons table rase"²¹, i.e. tot ceea ce aparține *omului vechi* (copilului născut în timpul regimului burghez-moșieresc, în cazul de față) trebuie să fie exemplu istoric negativ, dar scopul propriu-zis nu este de a trata trecutul ca *întunecos*, ci de a pune accentul pe viitorul comunist *luminos*. Trecutul trebuie tratat ca *întuneric* amorf, în cele din urmă: "Paginile copilăriei lui Buciumaș reamintesc o epocă întunecată din trecutul țării, acuzând politica bestială de înăbușire spirituală a maselor sărace, condamnate la o existență silnică, militând pentru apărarea demnității umane, pentru plenitudinea vieții, pentru o copilărie senină, veselă, fără amenințarea norilor neguroși ai exploatării și ai persecuțiilor sălbătice. Cititorii așteaptă de la scriitorul care a evocat cu atâta măiestrie anii triști ai copiilor *netrebnici* de altădată – să scrie mereu pagini mai impregnate de atmosfera și culorile vieții *luminoase* într-o țară liberă"²².

Un alt exemplu pentru intenția de inculcare a ideii viitorului nou și luminos, deschis de comunism, prin intermediul discursului de tip literar este o altă cronică literară: "În [nuvela, n.n.] *M-am făcut băiat mare* lumea și oamenii sunt văzuți cu ochii unui copil – Traian, fiul unui muncitor ceferist. Pentru copii lumea înseamnă în primul rând necunoscut. Iar copiilor de muncitori capitalismul le rezervă un necunoscut plin de surprize dureroase. (...) Urmărind procesul de maturizare a eroului său, Nicuță Tănase identifică în ultimă analiză acest proces cu câștigarea conștiinței că trebuie să lupte pentru o viață mai bună. (...) "²³.

Toate celelalte cronici literare se subordonează aceluiași mod de construire a textului critic. În *Ceva despre basme* (criticul literar are în vedere un volum de basme al lui Vladimir Colin), autorului i se

¹⁹ M. Borcila, *Dualitatea metaforicului și principiul poetic*, în "Eonul Blaga. Întăiul vrac", 1997; Eugenio Coseriu, *Lingvistica del testo...*, 1997.

²⁰ L. Boia, 1997, p. 262-264.

²¹ Idem, 1998a, p. 88.

²² S. Damian, GLI, 6-'54, p. 2.

²³ H. S., GLI, 1-'54, p. 2.

propun următoarele: "Așa cum Marcel Breslașu în poemele din *Povestea poveștilor* evocă trecutul pentru mici și mari, s-ar putea, fără alunecare în didacticism - povești cu tonul și mijloacele basmului prezentul și marile transformări pe care le înfăptuiește poporul nostru"²⁴. Și, în sfârșit, o *pildă* satisfăcătoare în privința concordanței literaturii cu ideologia vremii, a *împlinirii* funcției ei ideologice: "Tânărul scriitor, Octav Pancu Iași a realizat cu romanul său un pas înainte față de celelalte cărți ale literaturii noastre despre pionierii și școlarii de azi"²⁵.

Faptul că discursul critic (literar) nu vizează o cercetare a producțiilor literare din punctul de vedere al valorii lor intrinseci, ci intenționează o verificare a modului de valorificare pragmatică a cuvântului în raport cu politicul, nu este un fapt unic. Un alt tip de discurs, mult mai subversiv și mai greu de descifrat în palimpsest, este cel exemplificat prin texte ce le-am putea numi *proză scurtă*, în termenii tipologiei clasice a discursului literar: schiță, nuvelă etc.

Deși în privința lumii posibile sau a creației de sens pe care le implică orice discurs literar autentic un criteriu moral nu trebuie luat în considerare, sub aspectul intenției ideologizante de la baza literaturii din perioada stalinistă a comunismului românesc, în fapt - o non-literatură, se poate afirma că este un act de realizare a unui fel de *tabula rasa* în privința oricărei manifestări libere a spiritului și a creativității umane, un act nu numai imoral, dar și îngrozitor de pervers, mai ales când este vorba de literatura pentru copii. Această pseudo-literatură are o singură finalitate: să contribuie la înculcarea ideologiei comuniste în gândirea celor care reprezintă tineretul proletar de mâine al țării. Orice text din *Gazeta literară* urmează acestei intenții, fără nici o excepție. În *Vino să mă vezi pe tractor*²⁶, eul narator este un copil, ceea ce presupune că intenția auctorială este de a induce atitudinea corectă în mentalul oricărui proletar în *nuce*, i.e. de a obliga la urmarea unui singur traseu gnoseologic: copilul trebuie să realizeze singur marile posibilități comuniste și *mândrul* statut de proletar, comparându-le cu lipsa de demnitate umană și libertate spirituală din perioada capitalistă în care s-a născut: "Uite, toată lumea din sat se bucură că s-a făcut S.M.T.-ul la noi în Ciuceni. Numai tata înjură. Înjură de mama focului! Și pe tractoriști și pe director. (...) Acu - ce-i drept e drept! în felul lui, are și tata dreptate să-njure. Că din cauza S.M.T.-ului i-a fugit fata. Da, da, sor-mea Rița nu mai e la noi acasă. A fugit cu un tractorist. Cu un pârlit de tractorist, așa zice tata. (...) Da nu e pârlit. E băiat bun. Merge pe tractor; îl și meșterește, ba se mai pricepe și la lumina electrică. (...) Spune: poate să fie pârlit un om care se pricepe la atâtea? Poate? (...) Dar dacă ai judeca bine, sor-mea Rița n-ar fi vinovată c-a fugit cu veneticu. Tot tata-i de vină. Și mai are o parte de vină și mama, că i-a cântat tati în strună. A zis ca el (...) "²⁷. Intenția auctorială atribuie, așadar, copilului capacități de cunoaștere a unui adevăr precis, bine determinat și controlat de puterea politică; mai mult, a judeca pe oricine vine împotriva proletariatului și realizărilor socialiste (aici S.M.T.-ul) este un act necesar, înculcându-se ideea că orice voce care neagă *epoca luminoasă* sub orice aspect al ei intră în categoria dușmanilor procesului de înălțare spirituală a omenirii²⁸, dușmani ce trebuie arătați cu degetul și extirpați, chiar dacă din această categorie fac parte propriii părinți: "Tot tata-i de vină. Și mai are o parte de vină și mama." Atitudinea eului narator (i.e. a copilului), stabilită, bineînțeles, de autor, este una exemplară, din punctul de vedere al ideologiei, și demnă de urmat: "Știi cât a trecut de la povestea asta care ți-am spus-o? Un an (...) Dacă ți-aș spune ce s-a întâmplat în anul ăsta ai rămâne cu gura căscată. Pe cumnatu-meu l-o ales în sfatul popular raional. Lucrează și pe tractor. Să-i deai ce i-oi da și nu-ți pleacă de pe tractor. Sor-mea e directoare. Da, da, Rița e directoarea Clubului. O să zici: ce directoare poate fi ea cu șapte clase primare. N-ai nimerit-o. Sor-mea e fată deșteaptă. (...) Tata e rotar la gospodărie. (...) Mama e-n brigadă. (...) Vrei să-ți spun una să cazi jos? Află că și eu sunt tractorist. Nu-ți vine să crezi că pot să ajung eu tractorist, un băiat de cînșpe ani? Fugi d-acilea! Am dat și examen. Am tractorul meu"²⁹. Adevărul și soluția comunistă (tehnologizarea, obsesia progresului), prezentate de un copil, pot fi mult mai credibile, mai ales că limbajul este unul nesofisticat, familiar, pe înțelesul tuturor, iar intenția autorului e de a face pe câți mai mulți să înțeleagă.

Un alt text în care autorul atribuie unui copil cunoașterea adecvată realității și atitudinea corectă vis-a-vis de aceasta este fragmentul narativ *Trenul nu va trece!*³⁰. Caracterul principal este fiul unui ceferist,

²⁴ S. Iosifescu, GLI, 9-'54, p. 2.

²⁵ V. Mândra, GLI, 29-'54, p. 2.

²⁶ N. Tănase, GLI, 2-'54, p. 3.

²⁷ N. Tănase, GLI, 2-'54, p. 3.

²⁸ L. Boia, 1997.

²⁹ N. Tănase, GLI, 2-'54, p. 3.

³⁰ P. Solomon, GLI, 5-'54, p. 3.

un exemplu pentru toți copiii de proletari, pentru maturitatea cu care înfruntă evenimentele și pentru statutul de erou al luptei de clasă: "Muncitorii feroviari se adunaseră lângă linia ferată... [este vorba de o grevă] (...) Dinspre gară copiii muncitorilor veneau în fugă, strigând cu însuflețire. Unul dintre ei – Mohinder – se apropie de Ramzan și-i spuse gâfâind: – Nene, la gară... Jandarmi și ofițeri mulți... și jandarmii au puști... [tatăl lui Mohinder va conduce trenul spărgător de grevă, împotriva colegilor lui de muncă, n.n.] (...) Mohinder, băiatul de 12 ani, se simțea atât de rușinat, încât părea acum un om în toată firea. Din ochi îi picurau lacrimi (...) – De mi-ar da tata un vagon de bomboane, n-am să mai vorbesc cu el. (...) – E aici un băiat căzut lângă locomotivă. L-au bătut jandarmii (...) Băiatul zăcea într-o băltoacă de sânge"³¹.

În aceeași categorie de texte literare teziste, cu o evidentă intenție de a obține efecte ideologice prin discursul literar, se integrează foarte multe fragmente în proză din primul an de apariție al Gazetei literare, de exemplu: *Păcate*³², *Maria Angheluță*³³, *Oameni care nu se frâng*³⁴, *Supraviețuitorii*³⁵, *Coliba lui Moș Efim*³⁶, *De ce mă sugrumă emoția*³⁷, *Niculae Pășaru*³⁸, *Nu-mi vând copilul*³⁹, *Admir caracterul frumos al pionierilor sovietici*⁴⁰, etc. În toate aceste texte imaginea copilului este tributară aceleiași scheme intenționale: prezentarea dramei micului erou care descoperă noua eră și adevărul luptei de clasă, soluția comunismului la problemele sociale, singura cale de înălțare spirituală.

Textele literare în versuri nu fac notă discordantă cu întregul scriiturii teziste: *Născuți în furtună*⁴¹, *Un pui de om*⁴², *Un poem emoționant*⁴³, *La zece ani*⁴⁴, *Ceea ce spun cocorilor*⁴⁵, etc. – toate au caracteristici de odă, cu tonalitate avântată, motivată de optimismul noului început, în privința imaginii copilului accentul punându-se nu pe drama cunoașterii luminii comuniste în comparație cu vremurile negre ale capitalismului, ci mai ales pe actul împărtășirii din lumina de la răsărit deja primită, pe splendoarea noii căi deschise: "Da, pui de om, înalță-te voinic/ Și făurește-ți vise și-ndrăznește./ Să-ți frângă aripa nimeni n-o să poată/ Căci țara-ntreagă zborul ți-l păzește"⁴⁶ sau: "Căci azi prin lume am pornit cu voi/ Pe drumuri mari, pe drumuri noi./ Mi-e dor, prieteni, să le știu pe toate.../ Și drumuri mari, și drumuri neumbrate"⁴⁷. Ca și în proză, ipostaza în care apare copilul este de viitor proletar: "Treceau tractoare – o minune/ Nici gândul lui nu sta pe loc.../ Și macul roșu parcă-i spune/ Că el îi va purta noroc"⁴⁸.

În primul an de apariție al Gazetei literare se pune adesea problema literaturii pentru copii, a noilor publicații de acest fel, se discută, în paginile revistei, aspectul educativ și didactic al acestei literaturi în corelație cu caracterul ei specific: "Războiul dintre scriitori și pedagogi trebuie să se sfârșească neîntârziat, pentru a se putea duce cu forțe unite singura luptă folositoare cauzei educării comuniste a tinerii generații"⁴⁹. Soluția la discuțiile în contradictoriu asupra artei educative și metodei didactice este una de genul: "este clar că ceea ce este valabil din punct de vedere literar nu poate fi decât tot atât de valabil din punct de vedere pedagogic"⁵⁰, cu alte cuvinte, arta pentru copii nu poate să existe altfel (ne referim la perioada comunistă) decât având o valoare pedagogică intrinsecă. Literatura nouă pentru copii este promovată prin colecții literare de genul: *Colecția pitică* – "De asemenea, în săptămânile ce urmează, în colecția pitică vor apărea: *Vom fi mineri* de A. Boico etc."⁵¹; *Mica bibliotecă critică* (ESPLA) – "Din lucrările pregătite pentru tipar amintim: I. L. Caragiale – *Câteva păreri*; A. Egorov: *Particularitățile artei și locul ei în*

³¹ P. Solomon, GLI, 5-'54, p. 3.

³² ***; GLI, 4-'54, p. 3.

³³ Ș. Gheorghiu, GLI, 7-'54, p. 3.

³⁴ D. Vicol, GLI, 7-'54, p. 2.

³⁵ V. Porumbacu, GLI, 8-'54, p. 4.

³⁶ Ș. Gheorghiu, GLI, 10-'54, p. 3.

³⁷ M. Beniuc, GLI, 12-'54, p. 1.

³⁸ D. Georgescu, GLI, 12-'54, p. 5.

³⁹ ***; GLI, 16-'54, p. 2.

⁴⁰ R. Herșcu, GLI, 41-'54, p. 6.

⁴¹ V. Ionescu, GLI, 3-'54, p. 3.

⁴² P. Anghel, 5-'54, p. 3.

⁴³ S. Arghir, GLI, 6-'54, p. 2.

⁴⁴ C. Theodorescu, GLI, 18-'54, p. 1.

⁴⁵ A. E. Baconsky, GLI, 5-'54, p. 3.

⁴⁶ P. Anghel, 5-'54, p. 3.

⁴⁷ V. Ionescu, GLI, 3-'54, p. 3.

⁴⁸ C. Theodorescu, GLI, 18-'54, p. 1.

⁴⁹ I. Hobana, GLI, 10-'54, p. 2.

⁵⁰ L. Iliușu, GLI, 6-'54, p. 4.

⁵¹ M. P., GLI, 12-'54, p. 2.

viața socială, (...) Vera Călin: *Chipul omului înaintat în poezia noastră nouă*, (...) S. Iosifescu: *Oameni deosebiți (câteva probleme ale redării chipului comuniștilor în literatura noastră nouă)*"⁵² etc. Normarea excesivă a literaturii pentru copii este în spiritul întregii creații literare a vremii. Impunerea unor anumite imagini și scheme de realizare a lor la nivel textual, pe baze ideologice, permite tratarea acestor discursuri literare în cadrul modelului de creație specific *logos-ului pragmatikos*.

IV

La nivel *poetic*, modul de creare al acestor texte literare nu este cel specific lor. Aceasta înseamnă că procesul creației de sens nu este cel caracteristic *logos-ului poetikos*, nu este după model poetic, prin poetic înțelegând orice creație literară (poezie, proză etc.), mitică, religioasă, cu diferențele lor specifice. Creația de sens în cadrul limbajului poetic este una ce-și consumă finalitatea în ea însăși, nu are o finalitate intrinsecă. În cazul în care un text literar este folosit în scopuri pragmatice după săvârșirea actului creator nu înseamnă că este un text de tip pragmatic sau cu o finalitate practică internă, care să constituie o constantă a actului de creație, așa cum un text mitico-religios creștin, de exemplu cel care prezintă botezul Domnului în Biblie, nu se constituie în același mod ca și predica unui preot creștin în fața enoriașilor săi, pe această temă, predică ce de la început se construiește conform unei intenții pragmatice stabilite anterior elaborării ei. În cadrul modelului poetic de creație (M. Borcilă, 1997), se diferențiază modelul literar de cel mitico-religios prin specificul lumii posibile propuse: în textul de factură mitică, lumea posibilă creată se acreditează la nivel colectiv, se ontologizează ca atare; în textul literar, universul potențial propus este de fiecare dată individual, neontologizat, i.e. mereu sub caracterul posibilului, niciodată tratat ca existând în plan real.

Mai greu de determinat, lumea posibilă creată prin intermediul procesului metaforic de tip pragmatic este una care poate conține elemente mitice, chiar religioase, politice, filosofice, dar aceste elemente nu reprezintă o constantă a procesului metaforic de creație, constanta este intenția pragmatică internă, care organizează aceste elemente, înspre viziunea inedită finală. Astfel, ceea ce este numit mitul comunist al progresului, de exemplu, reprezintă o creație de tip pragmatic, ce conține elemente de mitizare sau imagini de tip mitic, cum este imaginea eroului proletar (tractoristul, ceferistul, filatoarea etc.). Faptul că aceste devieri ideologico-culturale au fost considerate mituri se explică prin acreditarea lor colectivă la un moment istoric dat. Deosebirea de mit o constituie faptul că acest gen de acreditare la nivel colectiv nu este una bazată pe o ontologizare determinată de legile gândirii mitice, ci este una impusă de aparatul politic prin modalități extralingvistice (torționarea etc.), chiar dacă este vorba de creații culturale, situabile în planul metaforei revelatorii.

În ceea ce privește procesul creator (M. Borcilă, 1997), etapele lui principale sunt aceleași ca în cadrul procesului de creare al unui discurs literar propriu-zis, diferențiindu-se metaforele *nucleului generativ* și luându-se în considerare finalitatea pragmatică internă specifică. Fiecare text de acest tip (în cazul de față *toate* textele analizate din Gazeta literară) are nucleul său simbolic propriu, dar intenția ideologică este comună. În acest context, imaginea copilului se constituie relativ unitar în toate discursurile avute în vedere, așa cum afirmam anterior, pe schema trecut întunecos-viitor luminos și a dramei conștientizării opoziției lor fundamentale. În prima etapă de creare a acestei imagini, se pun în contradicție tocmai cele două aspecte precizate mai sus. Metafora copilului care descoperă lumea și calea adevărată spre viitorul nou constituie una dintre cele două metafore nucleare ale nucleului simbolic în orice text pe această temă (din cele cercetate). Cea de-a doua metaforă o constituie raportarea lui la lume, i.e. raportul anthropos-cosmos, metaforă ce cunoaște diferite variante în discursurile studiate, constituindu-se mai puțin unitar decât prima. Tensiunea între cunoașterea trecutului și descoperirea viitorului se accentuează, la nivel textual fiind recognoscibilă în episoadele narrative ce relatează lupta de clasă, atrocitățile capitalismului hiperbolizate etc.), rezolvându-se prin soluția victoriei asupra întunericului. Opoziția întuneric-lumină este una de tip mitic (bine-rău), iar metafora anulării ei este, cu variațiile de rigoare, cea a noii căi luminoase deschise, metaforă cu implicații religioase, biblice. Imaginea copilului devine, astfel, cel mai potrivit instrument ideologic de promovare a noii legi, datorită fundalului gnoseologic existent: pe de o parte, copilul este asociat cu orice început, pe de altă parte, există implicațiile religioase ale acestei

⁵² *** GLI, 4-'54, p. 2.

asocieri. Astfel, niște imagini mitice binecunoscute devin instrumente pentru crearea unor efecte ideologice, în cadrul unor pseudo-discursuri literare.

O ultimă ilustrare a celor afirmate este discutarea moto-ului ales, un fragment dintr-un *poem emoționant* despre o mamă ilegalistă care lasă acest pseudo-cântec de leagăn ca testament: "Nani, raza mea de lună.../ Când vei mai mărișor/ buna bună o să-ți spună/ pentru ce-am luptat și mor (...) ci vei fi un luptător!/ Nani, nani, pușor...". Folosind un model de text tradițional, cu implicațiile lui psiho-afective speciale, un text încadrabil poeziei folclorice, se creează un text ideologic, aparținând poeziei pragmatice, un fals discurs literar, din punctul nostru de vedere, printre cele mai subversive, o *capodoperă* a modelului creator pragmatic.

BIBLIOGRAFIE

- Anghel, Petre, *Un pui de om*, în "Gazeta Literară". anul I (GLI), nr. 5, 1954, p. 3.
- Arghir, Sorin, *Un poem emoționant*, GLI, nr. 6, 1954, p. 2.
- Baconsky, A.E., *Ceea ce spun cocorilor*, GLI, nr. 5, 1954, p. 3.
- Beniuc, Mihai, *De ce mă sugrumă emoția*, GLI, nr. 12, 1954, p. 1.
- Boia, Lucian, *Istorie și mit în conștiința românească*, Humanitas, 1997.
- Boia, Lucian, *Jocul cu trecutul. Istoria între adevăr și ficțiune*, Humanitas, 1998a.
- Boia, Lucian, (s.r.) *Miturile comunismului românesc*, Nemira, 1998b.
- Borcilă, Mircea, *Dualitatea metaforicului și principiul poetic*, în *Eonul Blaga. Întâiul veac*, Albatros, 1997.
- Coseriu, Eugenio, *Linguistica del testo. Introduzione al una ermenutica del senso*, Edt, Donatella di Cesare, Ed. La Nuova Italia Scientifica, 1997.
- Damian, S., *Cronică literară: Copilăria unui netrebnic de Ion Călugăru*, GLI, nr. 6, 1954, p. 2.
- Frunză, Victor, *Istoria stalinismului în România*, Humanitas, 1990.
- Georgescu, Domnița, *Niculae Păsăranu*, GLI, nr. 12, 1954, p. 5.
- Gheorghiu, Ștefan, *Maria Angheluță*, GLI, nr. 7, 1954, p. 3.
- Gheorghiu, Ștefan, *Coliba lui Moș Efim*, GLI, nr. 10, 1954, p. 3.
- H.S., *Un nou scriitor: Nicuță Tănase*, GLI, nr. 1, 1954, p. 2.
- Herșcu, Rozalia, *Admir caracterul frumos al pionierilor sovietici*, GLI, nr. 41, p. 6.
- Hobana, Ion, *Literatură și pedagogie*, GLI, nr. 10, 1954, p. 2.
- Iliasi, Lidia, *Votez pentru o literatură bună destinată copiilor*, GLI, nr. 6, 1954, p. 4.
- Ionescu, Victoria, *Născuți în furtună*, GLI, nr. 3, 1954, p. 3.
- Iosifescu, Silviu, *Ceva despre basme*, GLI, nr. 9, 1954, p. 2.
- M.P., *Colecția pitică*, GLI, nr. 12, 1954, p. 2.
- * * *, *Mica bibliotecă critică*, GLI, nr. 4, 1954, p. 2.
- Mândra, V., *Marea bătălie de la iazul mic*, GLI, nr. 29, 1954, p. 2.
- Nițescu, Marin, *Sub zodia proletcultismului. Dialectica puterii*, Humanitas, 1995.
- * * *, *Nu-mi vând copilul*, GLI, nr. 16, 1954, p. 2.
- * * *, *Păcate*, GLI, nr. 4, 1954, p. 3.
- Porumbacu, Viorica, *Supraviețuitorii*, GLI, nr. 8, 1954, p. 4.
- Solomon, Petre, *Trenul nu va trece* (traducere după S. Navtej), GLI, nr. 5, 1954, p. 3.
- Tănase, Nicuță, *Vino să mă vezi pe tractor*, GLI, nr. 2, 1954, p. 3.
- Theodorescu, C., *La zece ani*, GLI, nr. 18, 1954, p. 1.
- Verdery, Katherine, *Compromis și rezistență. Cultura română sub Ceaușescu*, Humanitas, 1994.
- Vicol, Dragoș, *Oameni care nu se frâng*, GLI, nr. 7, 1954, p. 2.

L'enfant dans les journaux des années '50. Les enjeux idéologiques du pouvoir communiste dans la production culturelle

Résumé

Ce papier a l'intention de faire une circonscription idéologique des textes littéraires publiés dans les journaux des années '50, en faisant attention sur les enjeux du communisme dans la production culturelle et sur la construction de l'image du "homo novus", comme stratégie du pouvoir.